

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 24, брой 1
Януари

Борис Попиванов

Започва подготовката за ротация в управлението със сложни преговори за „пакетна сделка“ между управляващите партии.

Политическият дебат е подчинен на мощната атака на политика от ДПС Делян Пеевски срещу президента Румен Радев.

Внушенията за безалтернативност на правителственото мнозинство подхранват очакванията за нови политически проекти.

ДЕМОКРАЦИЯ И ЧОВЕШКИ ПРАВА

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 24, брой 1
Януари

Съдържание

1.	ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА	2
2.	ИНСТИТУЦИИТЕ И ДНЕВНИЯТ РЕД НА ОБЩЕСТВОТО	4
3.	СЪСТОЯНИЕТО НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА	7
4.	ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ	11

1

ВЪНШНОПОЛИТИЧЕСКА ДИНАМИКА

Войната в Украйна и управлението в България. Управляващото мнозинство в България, определящо себе си като „евроатлантическо“, неизменно легитимира себе си с военната помощ, която оказва на Украйна. Вероятно в това отношение няма никаква промяна от встъпването на кабинета в длъжност насам. Докато други европейски държави повдигат разнообразни допълнителни теми, от настъпващи икономически дисбаланси до недостиг на оръжие, България е еднозначна. Изявлението на външния министър Мария Габриел, че България „ще подкрепя Украйна докато е необходимо“ не съдържа нито стратегия, нито дори желание за обсъждане на варианти на подкрепата. На Световния икономически форум в Давос министър-председателят Николай Денков дава интервю за телевизията Си Ен Би Си, в което подчертава, че Украйна се бие не за своята територия, а за цяла Европа. Последното е директен цитат от украинския президент Володимир Зеленски. Денков се нарежда между онези, които пледират за ускорено решение на Европейския съюз (ЕС) за оръжеен пакет за Киев.

„Киевската легитимация“ на българското правителство сякаш върви успоредно на вътрешнополитическите развития в България. Ако през лятото на 2023 г. президентът Зеленски имаше за домакин в България най-вече силите от „Продължаваме промяната – Демократична България“ (ПП-ДБ), докато другите участници в мнозинството ГЕРБ-СДС и Движението за права и свободи (ДПС) изглеждаха принудени да се присъединят на втора линия, то през януари 2024 г. Зеленски вече признава равностойния принос на всеки от партньорите. Това пролича от видеоконферентния разговор на украинския президент с лидерите на ПП-ДБ Кирил Петков, ГЕРБ-СДС Бойко Борисов и ДПС Делян Пеевски, когато благодарност бе изказана на всеки от тях поотделно. ПП-ДБ като че ли е загубила водещата си роля в „украинската връзка“.

Американският вектор. Интересни в този смисъл са и отношенията на българските управляващи с водещата държава в евроатлантическото семейство, Съединените американски щати (САЩ). На

фона на колебанията на САЩ как и по какъв начин да продължат да оказват помощ за Украйна, тази тема добива за България ново значение. Новините, свързани със САЩ, за разлика от украинските новини, обаче като че ли се отнасят почти основно до ПП-ДБ и техните представители във властта. Началото на новата година дойде с новината, че ПП наемат американски лобисти, за да осигурят по-благоприятно представяне на своята политическа партия в американските политически и бизнес кръгове. Неясни останаха ролята и конкретните задачи на тези лобисти. Създаде се и интрига по повод на предстоящата визита на премиера Денков в САЩ – дали тази визита ще включи и среща с президента Джо Байдън, или не. Наблюдателите могат да останат с впечатлението, че за Денков и ПП-ДБ подобна среща е особено важна дори само в символен план. Не бива да се забравя, че дискусиата за евентуална среща на Денков с Байдън протече успоредно с посещението на министъра на отбраната Тодор Тагарев в САЩ. Информацията, че Тагарев е обсъдил възможностите за разполагане на съюзнически противовъздушни и противокорабни ракетни комплекси в България, като че ли внуши самостоятелната тежест на военния министър в двустранните отношения София-Вашингтон. Фактът, че не Министерският съвет, а Министерството на отбраната бе ключовият говорител по такива сериозни въпроси на националната сигурност, не можеше да не бъде забелязан.

„Полу-Шенген“? Решението на Нидерландия и Австрия да оттеглят възраженията си срещу членство на България в Шенгенското пространство по въздушните и морските граници провокира разгорещени дебати в страната. Мнозинството определи факта като крупен външнополитически успех на България, който е бил невъзможен по-рано при служебните кабинети на президента Румен Радев, но сега се е случил благодарение на наличието на проевропейско правителство и на реални законодателни действия за гаранции на върховенството на правото. Освен всичко друго, членство в Шенген от 1 януари 2024 г. беше първото от петте първоначални обещания на кабинета „Денков“ при

встъпването му в длъжност. Президентът Радев зае противоположната позиция и окачестви резултата като „полу-Шенген“. Уместно беше наблюдението, че големият интерес на България са сухопътните граници, защото огромните разходи на бизнеса идват оттам, а не от летищата, а също и защото поддържането на Шенгенски граници с Румъния и Гърция съхранява високи и държавните разходи. Дали чашата е наполовина пълна или наполовина празна? Не бива да се отрича осъщественият пробив в „Шенгенската стена“ на страната. Но следва да се има предвид, че пълноправното членство в Шенген е българско право, продукт на отдавна изпълнени изисквания, а не залог за преговори в търсене на „компромис“. От такава гледна точка час-

тичната реализация на Шенгенското членство може действително да се превърне в безсрочно отлагане на окончателната му реализация. Именно за таква негативно развитие предупреди евродепутатът Илхан Кючюк. Отделно от всичко звучат прогнозите, че последните стъпки на България към Шенген могат да породят серия от нови условия и изисквания, каквито никога не са фигурирали в нормативните документи. Слухът, че в замяна на „въздушния“ и „водния“ Шенген българското правителство се е съгласило да приеме внушителен брой имигранти от Сирия и Афганистан, бе опроверган енергично от институциите, но е показателен за съществуващото недоверие в твърдостта и принципността на българската външнополитическа линия.

2

ИНСТИТУЦИИТЕ И ДНЕВНИЯТ РЕД НА ОБЩЕСТВОТО

Мнозинството в подготовка за ротация. Новата година е повратен момент в динамиката на настоящото управление в България. През първите седем месеца от мандата на правителството въпросът за неговата устойчивост оставаше висящ. Максималният хоризонт, дискутиран открито, беше 18 месеца. Два фактора – местните избори, които не дадоха драматична преднина на нито една партия, и конституционните промени, които демонстрираха много добро ниво на сътрудничество между управляващите – изведнъж успокоиха трите формации в мнозинството (ГЕРБ-СДС, ПП-ДБ и ДПС) и им вдъхнаха увереност, че могат да управляват дългосрочно заедно, като никоя от тях няма на този етап по-добър вариант от този. Премиерът Денков, а след него и други водещи фигури в управлението, заговориха за пълен мандат и необходимостта от програма за него. В символ на консолидацията се превърна решението на лидера на ГЕРБ Борисов и на съпредседателя на ПП Кирил Петков да прекратят заведените един срещу друг съдебни дела. В допълнение към това председателят на Парламентарната група (ПГ) на ДПС Делян Пеевски спря всекидневните си нападки срещу министър-председателя Денков. През декември и януари вече почти нямаше проекти за парламентарни решения, които да не носят едновременно подписите на „тримата големи“ – Борисов, Петков и Пеевски.

Консолидираната управленска конфигурация премина и през още един важен тест – избор на конституционни съдии от парламентарната квота. Въпреки изявленията на ПП-ДБ, че не смятат за подходящи за такава позиция действащи политици, и въпреки очакванията, че ДПС ще претендира за своя номинация, решението за обща номинация на председателката на ПГ на ГЕРБ Десислава Атанасова (от името на ГЕРБ) и на съдията във Върховния касационен съд Борислав Белазелков (от името на ПП-ДБ) беше взето изключително бързо и реализирано също толкова бързо. В пряка конфронтация с определението на самия Конституционен съд, че новите съдии само довършват 9-годишен мандат и в този смисъл ще бъдат избрани за по-малко от 7 години, парламентарното мнозинство гласува Атана-

сова и Белазелков за 9 години. Президентът Радев оспори избора пред Конституционния съд и отказа да присъства на клетвата на двамата новоизбрани. Юридическата страна на ситуацията не е тема на настоящия анализ. Президентът твърди, че решенията на Съда обвързват незабавно другите органи на властта, докато парламентарното мнозинство настоява, че е осъществило избора един ден преди да влезе официално в сила решението на Съда. Както и да завърши казусът, от политическа гледна точка изглежда несериозно законодателната институция да играе на надхитряване с датите.

Най-голямото предизвикателство пред мнозинството, разбира се, е предвидената за началото на март ротация, при която Николай Денков трябва да отстъпи своя пост на Мария Габриел. От началото на годината това е тема номер едно. Тя засяга не просто креслото на министър-председателя, за което общо взето съществува консенсус въпреки вероятно съзнателно тиражираните от ГЕРБ слухове, че е възможно лично Борисов да поиска да замени Денков. Става дума за всички министерски позиции, защото ротацията изисква подаване на оставка на Министерския съвет и избор на нов, за ръководството на Народното събрание, което от ГЕРБ трябва да премине към ПП-ДБ, и за десетките ръководни длъжности в обществените регулатори и съдебната власт, които трябваше да дойдат на дневен ред през януари, но целенасочено бяха отложени за периода непосредствено след ротацията. Достатъчно явно е, че предстоят седмици на политическо пазарене, при което правителството се явява част от пакетна сделка, включваща всички други управленски нива. Трудно може да се прогнозира как точно ще завършат тези преговори, най-малкото защото и участниците в тях едва ли отсега знаят как ще се споразумеят, но перспективата за споразумение е практически сигурна. Доказва го всекидневно демонстрираното желание на трите партии в мнозинството да продължат заедно.

Интересна е претенцията на все още действащия премиер Денков, че министерските рокади ще бъдат извършени само и единствено въз основа на

негова и на Мария Габриел преценка. Опровергава го начинът, по който лидерите на мнозинството дискутират възможни министерски промени като изцяло зависещи от тях; а също и безпомощността на самия Денков да получи оставки на министри, които публично е поискал. В това отношение силен отзвук предизвика коментарът на вицепрезидента Илиана Йотова, че правителството е Б-отборът на мнозинството. Възмутената реакция на премиера не може да прикрие очевидния факт, че твърде малко неща в сферата на властта се намират под контрола на Денков или Габриел, че някои министри изненадват премиера си със своите ходове и изявления, и че самото правителство все така не изпълнява някаква ясна политика, а следва динамиката на отношенията в мнозинството в парламента.

Президентът. Конституционните промени сериозно ограничиха правомощията на държавния глава, особено в твърде честите ситуации на криза. След като промените бяха приети от Народното събрание и след като президентът сезира Конституционния съд за немалка част от тях, почти незабавно в публичното пространство се актуализираха твърденията, че Румен Радев смята да основе политическа партия и да атакува опонентите си в това поле. Самият Радев в немалка степен подхранва слухове, като в поредица изявления напуска за подобен сценарий, без никъде обаче да го потвърждава изрично. Още в Новогодишното си обръщение към нацията президентът декларира, че „имаме нужда от единение и лидерство“, фраза, последвана от серия уточнения какви цели би си поставило въпросното лидерство. А месец по-късно Радев констатира, че „алтернативата е неизбежна“. Многобройни са предположенията кои ще бъдат лицата на партията и ще подаде ли президентът оставка, за да я оглави лично. Прави впечатление, че основните лидери на мнозинството пряко призоваха Радев да излезе с такава партия и да критикува на партийния терен вместо да се възползва от комфорта на „надпартийната“ институция. Самото усилено говорене за президентска партия, без да има никакъв реален факт в тази посока, би могло да говори за страх у управляващите от консолидация на общественото недоволство под знамето на държавния глава. Но би могло да бъде и провокация, която цели да тласне Радев на калния терен на междупартийните битки, където той ще бъде един от многото.

Всъщност най-важното събитие, свързано с президентската институция, е мощната и безпрецедентна атака на председателя на ПГ на ДПС Делян Пеевски срещу Радев. Започнала с многозначително изявление преди коледните празници, че държавният глава трябва да се огледа около себе си, когато говори за корупция, тази атака ескалира в серия всекидневни нападки и обвинения в края на януари. Пеевски настоява, че президентството е

„тъмна институция, пълна с много кеш“, че Радеви съветници като Николай Копринков са свързани с множество финансови злоупотреби, че прокуратурата и службите трябва да се задействат, и че самият Радев трябва да подаде оставка. За първи път в политическата си кариера Радев е обвиняван в корупция. Традиционните критики срещу него, че има диктаторски амбиции или че обслужва руските интереси, не доведоха до публичното му дискредитиране. Претенцията на Радев, обаче, да бъде основен морален съдник на сегашното мнозинство, е поставена на изпитание в светлината на тъкмо такъв тип „блицкриг“. Сериозните намерения на Пеевски личат включително от обстоятелството, че медиите, смятани за близки до него, внезапно започнаха да публикуват серия от материали, разобличаващи предполагаемите финансови нередности в президентството. Темата за моралния образ на Радев, така или иначе, идва на дневен ред. Разбира се, Пеевски с неговата политическа и бизнес биография вероятно е последният човек, който би могъл да заеме позата на защитник на морала. Не бива обаче да се забравя, че досегашните агресивни ходове на Пеевски му осигуриха почти пълната подкрепа на партньорите от ГЕРБ и ПП-ДБ. Въпросът е дали това ще се повтори по отношение на президента. Засега е видно, че останалите партии от мнозинството, а и другите политици от ДПС, се стремят максимално да отклонят коментарите по темата. Дали и как ще се включат, и дали в крайна сметка ще се стигне до опит за отстраняване на държавния глава, е рано да се предвиди. От поведението най-вече на ГЕРБ и ПП-ДБ, а също, разбира се, и на изключително опитния в кризисни ситуации Радев, ще зависи развитието на това най-значимо досега изпитание в политическия му живот.

Обществото и културните войни. Началото на годината се характеризира с ниска протестна активност, но едва ли с повишени нива на обществено задоволство. Социалните и икономическите теми, традиционно централни в зимния сезон, сякаш са оставени от медиите и социологическите агенции на заден план. Фокусът на напрежението е в т.нар. културни войни, посветени на „вечните“ въпроси на българската идентичност, културата, отношението към миналото и Русия. Национално представително проучване на „Галъп Интернешънъл“ например установи, че българското общество е разделено по повод на Паметника на Съветската армия в София (35,7% подкрепящи демонстрацията срещу 40,3% несъгласни с него), но почти консенсусно се противопоставя на промяна на националния празник от свързания с Русия 3 март (10,3% за срещу 77,9% против). Независимо от масовите нагласи, създава се усещането, че конфронтацията в тази сфера съзнателно се насърчава политически. Последният етап от спора за демонстрацията на Паметника на Съветската армия в София, завършил

с премахването на част от бронзовите фигури, се проточи половин година. Постаментът на паметника продължава да стърчи, а така и да подклажда за пореден път спорове между привърженици и противници. Почти незабавно след софийския казус възникна пловдивски. Появиха се инициатива и подписка за демонтаж на Паметника на Съветската армия там, известен като Альоша. Последваха митинги и протести, а институциите очевидно не бързат да заемат страна. Всичко дава основание да се предположи, че сюжетът с Альоша също ще се проточва месеци наред, за да ангажира вниманието на обществото, преди да се стигне до окончателно решение. Освен София и Пловдив, разбира се, в България има и други градове. Съдбата на Паметника на руския дипломат граф Игнатиев във Варна, съборен от местен жител и възстановен

след това, но повдигнал оживени дискусии дали подобен монумент изобщо има място, подсказва, че различните прочити на паметта за Русия и Съветския съюз ще консолидират противостоящи си обществени лагери и вероятно ще ги мобилизират политически. Бурните обществени реакции при слуха, че властите планират събаряне и на Паметника на връх Шипка, озадачуваща победата в Освободителната война, са ясен индикатор, първо, че битките за миналото лесно могат да изместват по значение проблемите на настоящето, и второ, че доверието в официалните позиции на политическите институции е паднало до крайно ниски дялове. Достатъчно е властта да обяви, че никой никога не е имал никакво намерение да демонтира Паметника на Шипка, за да повярват автоматично огромен брой хора, че демонтажът започва сега.

3

СЪСТОЯНИЕТО НА ПАРТИЙНАТА СИСТЕМА

ГЕРБ-СДС. От формацията на Бойко Борисов след местните избори предпочитат да не стоят в центъра на общественото внимание. Активен участник в управлението, ГЕРБ в медиите отстъпват на партньорите от ПП-ДБ и ДПС инициативата да обясняват политиката на правителството. Самият Борисов очевидно смята, че партията му все така не се намира в достатъчно силна позиция, за да диктува политическия дневен ред, и по силата на стар политически рефлекс изчаква подходящ момент в бъдещето. Борисов (и основните му говорители) се ограничават до кратки и скучни коментари на всички ключови събития (от съдбата на конституционните промени през избора на нови конституционни съдии до атаката срещу президента). Дори по отношение на ротацията публиката не научава намерения и предложения, освен обичайната теза, че идва времето на Мария Габриел като премиер.

Интересна илюстрация на този политически курс представлява София. След тежката загуба на местния вот през октомври 2023 г., там ГЕРБ се намира в настъпление и олицетворява критичния фронт срещу кмета от ПП-ДБ Васил Терзиев и неговия екип. Невъзможността да заработи Общинският съвет и да се приеме местен бюджет се вмения изцяло във вина на Терзиев. Местните неблагополучия на ПП-ДБ се експлоатират максимално, за да се внуши, че „промяната“ в София трябва да значи отхвърляне на идеите на Терзиев, а не на 18-годишната политика на ГЕРБ в столицата. Продължаващият блокаж на общинските институции удовлетворява ГЕРБ напълно. След унизителната изборна загуба само преди три месеца, ГЕРБ днес изглежда в положението да притиска ПП-ДБ да избира между само два варианта – или коалиция с ГЕРБ (и провал на претенцията за алтернатива), или предсрочни местни избори (и провал на претенцията за победа).

„Продължаваме промяната – Демократична България“ (ПП-ДБ). Коалицията е изправена пред поредица от морални проблеми, които ерозират крехката легитимност на заявката за „промяна“.

ПП-ДБ все повече функционира в сянката на своите доскорошни опоненти Бойко Борисов и Делян Пеевски. Аргументът, че количеството на народните представители на ПП-ДБ е недостатъчно, за да проведат сами нужните промени, става все по-неубедителен. ПП-ДБ не просто изискват подкрепата на ГЕРБ и на ДПС за своите реформи, а почти безропотно гласуват повечето предложения на ГЕРБ и ДПС. Не става дума за партньорство „с отвращение“, насочено към краткотрайна реализация на най-важни приоритети, а за пълноценно интегриране в модел, който трябваше да бъде отречен и разграден.

Кадровите въпроси по правило пораждават съмнения за безпринципност. ПП-ДБ дадоха своя принос с решителната си подкрепа за кандидатурата на Десислава Атанасова за конституционен съдия, въпреки масовото недоволство на техни привърженици и близки до тях експерти. Стигна се дори до дистанциране на Зеленото движение, част от ДБ, а също и до публичното несъгласие на ярка фигура от ПП като бившия вътрешен министър Бойко Рашков, гласувал против Атанасова. Отрицателната позиция към Атанасова на Висшия адвокатски съвет, смятан за приятелски настроен към ПП-ДБ, също изигра своята роля за дискредитиране на коалиционното решение. По-късно Националният съвет на партията „Да, България“, част от ДБ, излезе с резолюция, в която окачествява като грешка подкрепата за „ярки политически лица“ за подобни длъжности. Тази резолюция прилича на безпомощна реплика на ултиматумите срещу ГЕРБ и ДПС, които ПП-ДБ отправяха в първите седмици на мандата през юни и юли 2023 г. Предстоящата серия от гласувания за титуляри на публични длъжности ще покаже доколко резолюцията има някаква тежест. Не бива да се забравя обаче, че принципът следва да бъде прилаган не само срещу ГЕРБ и ДПС, но и срещу собствената коалиция. В крайна сметка финансовият министър Асен Василев от ПП е именно „ярко политическо лице“.

Кадровите сътресения не се свеждат само до посочените примери. В ПП-ДБ възникна интрига

относно номинациите за конституционен съдия, председател на Народното събрание и водач на коалиционната листа за изборите за Европейски парламент през юни. Първоначално се разпространи слухът, че Атанас Атанасов, лидер на партията „Демократи за силна България“, която също е част от ДБ, макар и вече с незначителна политическа тежест, ще бъде номиниран за конституционен съдия. Прозвучаха остри критики срещу този сценарий, след които изтече информацията, че Атанасов всъщност ще оглави Народното събрание след предвидената през март ротация. Атанасов двукратно заяви, че е „готов“ да поема тази функция. Съществуващата уговорка с ГЕРБ от лятото беше, че постът ще бъде поет от бившия парламентарен шеф Никола Минчев от ПП. Ето защо от ПП взеха решение да предложат Минчев за водач на общата с ДБ листа за европейските избори. Вариантът за съвместно явяване на ПП и ДБ на евровота вероятно е доста логичен, но така и не е утвърден официално. Същевременно разговори между ПП и ДБ за челното място в листата не бяха водени. Така излезе, че ПП еднолично определя съотношението между партиите в коалицията, и то без диалог с действащия евродепутат от ДБ Радан Кънев, който очевидно се надяваше на водеща позиция, а сега според медийните разкрития трябва да се задоволи с пето място. Вярно е, че в средите на ПП-ДБ кандидатите на по-задни места обикновено биват утешавани, че ще успеят да изпреварят онези пред тях с преференциално гласуване. Независимо от това цялата накратко очертана картина, в която разни фигури, без значение каква им е политическата биография и квалификация, биват номинирани за най-различни постове в различните клонове на властта, не може да не усилва моралното недоволство. Споменатият Атанасов формулира коментар, който може да се нарече емблематичен за съществуващата практика и едва ли въплъщава най-високите принципи на политическия морал: „За всеки ще намерим място под слънцето“.

Партията ПП от самото си възникване е била обект на подозрения в корупция, но те никога не са били твърде конкретни. За първи път корупционен скандал избухна във висшия ешелон на партията. Поводът беше журналистическо разследване, което твърди, че съпредседателят на ПП Асен Василев и бившият министър на иновациите Даниел Лорер са се сдобили, по сложна схема, с апартаменти в центъра на София на цена много пъти под пазарната. Василев и Лорер отрекоха обвинението, но разкритията въпреки всичко продължиха. Трудно е да се прецени дали има някакъв скрит замисъл зад атаката, и ако има, откъде идва, но е интересно, че информацията се появи първоначално в сайта за разследваща журналистика BIRD, а оттам премина във вестник „Капитал“ и в телевизията Би Ти Ви. Става дума за медии, които не могат да бъдат за-

подозрени в преднамерено негативно отношение към ПП, даже напротив, и по тази причина евентуално оправдание с „враговете“ беше невъзможно. Политическият ефект също е несъмнен. Наближаващата ротация в началото на януари провокира версията, че Василев настоява да бъде вицепремиер в правителството на Габриел. Премиерът Денков не отрече, Василев уточни единствено, че „това ще реши парламентът“, а от ГЕРБ дори изрича принципна подкрепа. Независимо дали такъв план е съществувал, след имотния скандал той изглежда неправдоподобен. Самият Василев в края на месеца декларира „Никога не съм бил вицепремиер, нямам намерение и да бъда“. В публичното пространство Василев и Лорер все повече се разглеждат като представители на един и същи лагер в ПП, различен от този на Кирил Петков. Имиджът на Петков обаче пострада почти по същото време, след като медиите заснеха негов разговор с бизнесмена Спас Русев, подозиран в лобистки практики. Петков отрече Русев да е лобирал пред него, но така или иначе скандалът постави и него в обяснителна позиция за хипотетично задкулисие.

Победата на местния вот в София беше най-голямото политическо постижение на ПП-ДБ от началото на мандата насам. Същевременно там са концентрирани най-големите политически неудачи на коалицията. След седем неуспешни опита за избор на председател на Столичния общински съвет вече открито се обсъжда вариантът за предсрочни местни избори. По разбираеми причини ПП-ДБ не искаха да създадат впечатлението, че за пореден път след националния парламентарен вот са готови да влязат в коалиция с ГЕРБ и да подведат избирателите си. Същевременно единствено такава коалиция в София изглежда за ПП-ДБ реалистичен изход от безизходицата. Главен опонент на съюза с ГЕРБ е лидерът на „Спаси София“ Борис Бонев, който е партньор на ПП-ДБ в Общинския съвет и неизменно повтаря предизборния ангажимент да се сложи край на 18-годишното управление на ГЕРБ в столицата. ПП-ДБ вероятно смятаха, че серията неуспехи да се избере председател на Съвета ще примирят избирателите с перспективата за сътрудничество с ГЕРБ. Така през януари ПП-ДБ оттеглиха номинацията на Бонев за председател и предложиха друг кандидат, Цветомир Петров. Със съзнанието, че контролират положението и че всеки следващ ден на местна политическа криза рефлектира негативно върху кмета Терзиев, ГЕРБ не искат да се задоволят с тази победа и вече призовават Терзиев „да стъпи на врата“ на Бонев. Като че ли става дума за индиректен призив към ПП-ДБ да се разделят с Бонев, не просто като кандидат за председател, а изобщо. Оказва се, че и в национален, и в местен план ПП-ДБ се намират под силен натиск да правят нови и нови отстъпки пред ГЕРБ.

„Възраждане“. Партията на Костадин Костадинов се намира в периферията на политическия процес. Агресивната ѝ настъпателност, типична до лятото на 2023 г., поне временно изглежда притъпена. Тогава „Възраждане“ прие с примирени възражения отказа на Народното събрание да насрочи референдум за отлагане на еврото по нейната подписка. Сега, през януари, управляващото мнозинство с промени в парламентарния правилник лиши депутатата от „Възраждане“ Николай Дренчев от ръководството на Комисията за контрол върху специалните служби. Отново реакцията се сведе до критики, които не излизат извън добрия тон на парламентарната реторика.

Едва ли „Възраждане“ е „опитомена“. По-скоро партията съзнателно избягва битки, които няма особен шанс да спечели, и предпочита да укрепва планомерно публичния си образ на защитник на обществото и националната памет. Въсщност за кратко време „Възраждане“ проведе няколко обществени кампании с доста широк резонанс. Поводите бяха следните: версията, че правителството е получило одобрение за частично членство в Шенген в замяна на съгласие на България да приеме 6000 сирийски и афганистански имигранти; продажбата на частната фирма „Школо“ на британска фирма, предизвикала съмнения, че личните данни на българските ученици ще бъдат присвоени от чужда държава; ремонтът на Паметника на свободата на връх Шипка, активирал слухове, че предшества демонтаж; статия в сайта „Свободна Европа“, изразила мнението, че стихотворението „Аз съм българче“ на Иван Вазов е неподходящо за изучаване от децата на мигрантите, и вдъхновила подозрението, че въпросното стихотворение ще бъде извадено от учебниците по литература. При цялото разнообразие на тези случаи, те имат общ знаменател в пропагандата, че институциите в България тайно планират антибългарски действия.

Движение за права и свободи (ДПС). Годината започна за партията с писмо на почетния председател Ахмед Доган, в което предлага на предстоящата национална конференция на ДПС да бъдат избрани двама съпредседатели – лидерът на ПГ Делян Пеевски и депутатът Джемал Чакъров. Събитието е изненадващо. След оставката на Мустафа Карадайъ и изборът на Пеевски за председател на ПГ на движението изглеждаше ясно, че Пеевски е официалният кандидат за едноличен партиен лидер. За разлика от други партии, ДПС в това отношение е последователно и избягва внезапните промени в последния момент. Поне на пръв поглед предложението на Доган може да се счита като ограничаване на властта на Пеевски. Чакъров е депутат без ярко публично присъствие и от него може да се очаква по-скоро да гарантира позициите на почетния председател. Писмото на Доган уточнява две съображения, които

са интересни – рискът ДПС да се превърне в „корпоративна платена партийна организация“ и необходимостта от геополитически баланси в глобалната ситуация на преход към „многполюсен свят“. Като че ли тези две съображения съдържат неизречена критика към Пеевски, който е известен преди всичко със своите бизнес практики и с яростното си евроатлантическо говорене. В този смисъл Пеевски наистина може да бъде „балансиран“. Но същевременно съществуват данни, че сред избирателите на ДПС има силна съпротива срещу Пеевски и едно негово еднолично лидерство би могло да провокира вътрешнопартийна криза. Вероятно това е и мотивът на Доган да предложи Чакъров да отговаря за традиционните партийни региони, а Пеевски – за отварянето към нови избиратели. Два въпроса засега остават без отговор. Първият е дали проектираното „двувластие“ в ДПС наистина ще се осъществи и дали то просто не е преход към „единовластие“ на Пеевски, но с повече време за членовете на партията да свикнат с него. А вторият въпрос е по-общ и засяга реалния контрол на Ахмед Доган върху процесите в ДПС.

Може да се каже, че поведението на Делян Пеевски в българската политика добива все по-брутални характеристики. В началото на годината Пеевски предизвика публичен скандал с критики и обвинения срещу военния министър Тагарев само на това основание, че последният не е изпратил покана до Пеевски за една обикновена церемония. По-късно, когато депутатът от ПП-ДБ Бойко Рашков оспори кандидатурата на Десислава Атанасова за конституционен съдия, Пеевски се нахвърли върху него със заплахи и призова прокуратурата да го разследва. И накрая, Пеевски стартира широкомащабна кампания срещу президента Радев, изпълнена с многобройни обвинения и всевъзможни обиди. ДПС често е получавало негативни оценки в българското общество. Но винаги партията е била приветствана за парламентарното си поведение, отличаващо се с явен (поне на повърхността) респект към Конституцията и политическите институции. Този нов стил, неволно напомнящ за подземен свят, е съвсем нов за ДПС и далеч не е сигурно, че няма да се върне като бумеранг. Не е без значение, че поне в първата седмица на антипрезидентската кампания на Пеевски никоя от водещите фигури на движението не се присъедини към своя парламентарен шеф.

Българска социалистическа партия (БСП). Партията навлиза в отчетно-изборна година, която трябва да завърши с избор на нов председател и нов Национален съвет. Съгласно устава, Корнелия Нинова няма право на трети мандат, но в своите публични изяви тя не отхвърля подобна хипотеза. Тълкуванията на устава в полза на председателката отдавна са се превърнали в запазена марка на това ръководство. Другата запазена марка – изключване

на несъгласните с партийния курс – също остава в сила, след като множество ярки фигури от Сливенската и Шуменската организации бяха отстранени от партията на пленум на Националния съвет. БСП стартира подготовката си за европейските избори с интрига относно състава на листата. От една страна, дисидентското поведение на евродепутатите Сергей Станишев, Иво Христов, Елена Йончева и Петър Витанов ги лишава от потенциално участие. От сегашната делегация на социалистите в Европейския парламент лоялност към Нинова опитва да демонстрира единствено Цветелина Пенкова, която неслучайно страни от общите позиции на своите колеги от делегацията. От друга страна, витаят слухове за амбициите на Кристиан Вигенин да оглави листата. Принципът „разделяй и владей“ вероятно ще бъде прилаган на практика и в този случай.

Европейските избори все пак не могат да прикрият предстоящия нов лидерски избор. Не друг, а Румен Овчаров, смятан за един от последните влиятелни защитници на Нинова от старата партийна аристокрация, декларира, че по-добри изборни резултати с това ръководство не могат да бъдат постигнати и е време Нинова постепенно да се оттегли в полза на друг председател. Инициативата на Овчаров не бива да се надценява. Той неведнъж е отправял критики към Нинова без те да сигнализират раз-

лом в отношенията между двамата. Нещо повече, Овчаров съедини сегашната критика и с нападки към президента Радев, с което подсказа, че решението на лидерския въпрос в БСП трябва да остане стриктно затворено в кръга на Нинова.

БСП, поне първоначално, се оказва единствената парламентарна партия, която твърдо подкрепи антипрезидентската кампания на Делян Пеевски. Войната на Нинова с държавния глава продължава и няма изгледи да приключи въпреки високата политическа и електорална цена, която ръководената от нея партия плаща. Безизходицата в лявото пространство се задълбочава.

„Има такъв народ“ (ИТН). Партията на Слави Трифонов следва своята линия на класическо опозиционно поведение в съчетание с ефектни шоу послания. Две неща заслужават отбелязване. Първото: ИТН стана първата парламентарна партия, която на практика подкрепи президента в контекста на кампанията на Пеевски. На второ място, ИТН фокусира опозиционната си реторика почти изцяло върху ПП-ДБ и почти не коментира другите партньори в мнозинството ГЕРБ и ДПС. Лидерът Трифонов се ангажира с твърдението, че влизането на ПП-ДБ във властта е било „най-голямото нещастие“ за страната.

4

ОСНОВНИ ИЗВОДИ И ПРОГНОЗИ

Евроатлантическата лоялност остава ключова легитимационна стратегия на управляващото мнозинство в България. Като че ли съществува тенденция тази легитимност да бъде търсена все по-малко в Киев и все повече във Вашингтон – вероятно заради настоящия етап на руската агресия в Украйна.

Управлението на ПП-ДБ, ГЕРБ и ДПС на пръв поглед изглежда стабилизирано. Тримата участници успяват да намират все по-лесно формули за партньорство и да се примиряват, че може би им предстои дългосрочен съвместен престой във властта. Засега нито ПП-ДБ, нито ГЕРБ, нито ДПС не показват интерес от предсрочни избори или преконфигурация на политическото пространство. Ротацията през март, когато партиите ще трябва да се разберат за твърде много персонални назначения, и европейските избори през юни, когато трите партии ще трябва да се конкурират за гласовете на избирателите, несъмнено са предизвикателства, но съществува нагласата те да бъдат преодолени в името на общия управленски комфорт. Евентуална поява на сериозна политическа алтернатива, каквато в момента няма, би могла допълнително да сплоти мнозинството. Следва да припомним, че след европейския вот през юни най-близките редовни избори ще бъдат президентските през октомври 2026 г. Това означава, че ако не се стигне до предсрочен парламентарен вот, който зависи все пак от сегашния парламент, на България предстоят две и половина години без изборни сътресения. Това вероятно е най-дългият подобен период в демократичната история на страната и трябва да се вземе предвид от всички потенциални нови участници в политическия процес.

Президентът Румен Радев в очите на общественото мнение, а и в оценките на партии и коментатори, е най-изявеният критик на управлението, в този смисъл и най-очакван инициатор на политическа алтернатива. Усилията на мнозинството да ограничат политическото влияние на Радев чрез обвинения в путинизъм и редукция на конституционните правомощия по-скоро са неуспешни. Затова несъмнен интерес представлява мощната атака на Делян

Пеевски срещу държавния глава. Със своя публичен образ Пеевски не е най-добрият пример на борец с корупцията. Явната му амбиция да докаже лидерска роля в мнозинството, като надделее в открит сблъсък над основния критик на същото мнозинство, би се реализирала при две хипотези – начало на процедура по импийчмънт на Радев или арест на негови ключови съветници. В единия случай на Пеевски му е необходимо сътрудничеството на другите партии от мнозинството, в другия – на прокуратурата. Предстои да се разбере дали това сътрудничество ще бъде предоставено. Ако то се случи, би означавало консенсус Пеевски да получи практически безконтролна власт в България, с всички последици, произтичащи от такова развитие. За партиите от мнозинството навярно е изкусително да наблюдават отстраняването на зрелищния сблъсък между „г-н Магнитски“ (както Радев нарече Пеевски) и „мистър Кеш“ (както Пеевски нарече Радев), но залогът на сблъсъка е много по-висок от обикновеното зрелище.

Дискусиите за възможна президентска партия също са оживени. Радев вероятно съзнава, че ако дискретно насърчи нов политически проект, без публично да се ангажира с него, вероятността от провал на този проект е доста голяма. Една немалка част от лицата, асоциирани в медиите с държавния глава, не притежават достатъчна публична популярност, за да реализират незабавни успехи. Ако Радев пряко реши да оглави проекта и напусне президентския пост, би рискувал твърде много. Предстоят европейски избори, на които по традиция в България активността е ниска и потенциални привърженици на Радев биха могли да не излязат да гласуват. Тогава Радев би загубил ореола си на победител, който не е разгромил досега своите опоненти само защото не е излязъл срещу тях. А създаване на партия без непосредствени изгледи за предсрочни парламентарни избори създава опасността тази партия да стои „висяща“ в политическото пространство и да се изхаби политически дори без да е влязла в битка. Допълнителен аргумент в същата посока е принципната грешка да се стартира начинание в отговор на чужди обвинения, с други думи, според ритъма и дневния ред на

опонентите. Заедно с това, темата за нова партия вече не може да се избегне, а и обществените очаквания са налице. Важно е да се наблюдава към каква стратегия на поведение ще се ориентира Радев.

Другият сравнително драматичен казус в българската политика е свързан с блокажа на местната власт в София. Юристи открито обсъждат варианта за предсрочни местни избори, било заради невъзможността на Общинския съвет да функционира, било заради касиране на изборните резултати в отговор на подадените жалби. На този етап вероятността за предсрочен вот е по-малка. Най-солиден се очертава сценарият с коалиция между ПП-ДБ и ГЕРБ, по аналогия с националната конфигурация. Това предполага не просто изолация на „Спаси София“, но и нов шанс на Борис Бонев да се утвърди като алтернатива на политическата безпринципност в столицата. Дали Бонев ще се насочи към създаване на нова партия, е рано да се прогнозира. Ясно е, че предпоставките са налице. Проблемът

идва най-вече от либералния профил на „Спаси София“, който затваря потенциалните избиратели на формацията в нишата на ПП-ДБ. Потенциалът за съвременно европейско ляво следва да бъде отчетен, но за да може да бъде реализиран, са необходими значителни усилия и преодоляване на много неизвестни.

Политическото напрежение в България като че ли подминава централните теми в живота на хората и особено социално-икономическите им проблеми. Създава се впечатлението, че българските политици разчитат на две институции – Конституционният съд и прокуратурата – да решат всичките им противоречия, а точно това не бива да се очаква от тези институции. Много по-вероятно е те да „върнат“ обратно казусите при политиките. Дневният ред на управлението, както се очертава в предварителните анонси – борба с дезинформацията и с корупцията – не обещава друго освен политически скандали и съмнения за властови произвол.

ЗА АВТОРА

Д-р **Борис Попиванов** е доцент по политология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Изследванията му са концентрирани в областта на политическите идеологии, теорията и историята на лявото, както и българския преход.

ИЗДАТЕЛ

Фондация Фридрих Еберт | Бюро България
Ул. Княз Борис I 97 | 1000 София | България

Отговорен редактор:
Жак Папаро | Директор, ФФЕ, Бюро България
тел.: +359 2 980 8747 | факс: +359 2 980 2438
bulgaria.fes.de

Контакт:
office@fes.bg

Използването с търговска цел на всички, издадени от Фондация Фридрих Еберт (ФФЕ) публикации, не е позволено без писменото съгласие на ФФЕ.

ЗА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Фондация Фридрих Еберт България издава „ПОЛИТ-БАРОМЕТЪР“ от 2000 година насам, анализирайки актуалните и дългосрочни политически процеси и идентифицирайки тенденциите в българската политика със специален фокус върху политически партии като главни актьори на демокрацията.

В ситуация, в която качеството и безпристрастността на българските медии са под въпрос, имаме за цел да предоставим на българските и чуждестранните читатели научна основа за по-нататъшна политическа дискусия.

bulgaria.fes.de

ПОЛИТБАРОМЕТЪР

Година 24, брой 1
Януари

Започва подготовката за ротация в управлението със сложни преговори за „пакетна сделка“ между управляващите партии.

Политическият дебат е подчинен на мощната атака на политика от ДПС Делян Пеевски срещу президента Румен Радев.

Внушенията за безалтернативност на правителственото мнозинство подхранват очакванията за нови политически проекти.

Повече информация по темата ще намерите тук:
bulgaria.fes.de